

Політова А.С.,
к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Маріупольський державний університет
м. Київ

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОНЯТТЯ ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми, разом із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів та незаконним обігом зброї є найнебезпечнішим видів організованої злочинності. Варто також відзначити, що кількість таких кримінальних правопорушень носить транснаціональний характер і має високий рівень латентності.

Варто відзначити, що постраждали від торгівлі людьми, яким допомогла МОМ у першій половині 2020 року, зазнали експлуатації у 22 країнах, зокрема й в Україні. Російська Федерація залишається головною країною призначення: 55% постраждалих, яким допомогло Представництво МОМ в Україні, зазнали експлуатації саме там. Друге місце посідає Польща (28,7% постраждалих). Торгівля людьми всередині України, включно з анексованим Кримом та непідконтрольними урядові територіями Донецької та Луганської областей, – у цьому рейтингу на третьому місці із показником 8% [1].

Відповідно до чинного КК України (ст. 149), кримінально караним є: торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію. Особливе значення набуває мета експлуатації людини, під якою розуміють всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

Окрім того, Указом Президента України від 7 серпня 2019 р. № 584/2019 «Питання Комісії з питань правової реформи» затверджено Положення про Комісію з питань правової реформи та її персональний склад; у складі Комісії утворено робочу групу з питань розвитку кримінального права. Включені до цієї робочої групи провідні науковці-криміналісти активно долучилися до розробки проєкту Кримінального кодексу (далі – КК) України; станом на 29 вересня 2022 р. результат їх праці оприлюднено на веб-сайті <https://newcriminalcode.org.ua/>. Що ж

стосується торгівлі людьми у зазначеному проєкті Кримінального кодексу, то ст. 4.4.6. викладена у такій редакції:

Особа, яка:

- 1) завербувала,
- 2) перемістила,
- 3) збула (передала),
- 4) приховала або
- 5) одержала людину,

– якщо це діяння було здійснене з метою експлуатації людини та шляхом примушування, обману чи зловживання довірою, використання стану людини, яка є уразливою людиною (крім неповнолітньої дитини), або підкупу третьої особи, яка контролює людину, а щодо неповнолітньої дитини – незалежно від мети та способу вчинення діяння,

– вчинила злочин 3 ступеня [2].

Проте, на нашу думку, цікаво дослідити саме тлумачення поняття «торгівля людьми», яке наведено у міжнародно-правових актів, оскільки саме дискусійним є питання щодо його визначення.

На сьогодні заборона торгівлі людьми передбачена в таких міжнародно-правових актах, серед яких: Конвенція про рабство 1926 р., Додаткова конвенція про заборону рабства, работоргівлі, а також аналогічних рабству інститутів і практики 1956 р., Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатації проституції третіми особами 1949 р., Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. та багатьох ін.

Наприклад, у Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятій резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р., у п. а) ч. 1 ст. 3 дано наступне визначення: «торгівля людьми» означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів [3, с. 3].

У Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особам, прийнятій на IV сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 2 грудня 1949 р., у ст. 1 зазначено, що Сторони в цій Конвенції зобов'язуються накладати кару на кожного, хто для вдоволення похоті іншої особи:

1) зводить, умовляє або спокушає з метою проституції іншу особу, навіть за згодою цієї особи;

2) експлуатує проституцію іншої особи, навіть за згодою цієї особи [4].

У Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 р., у п. а) ст. 4 визначено «торгівля людьми» як найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, для експлуатації. Експлуатація включає в себе, принаймні, експлуатацію проституції інших осіб чи інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство чи подібну до рабства практику, поневолення або вилучення органів [5].

Ватро відзначити також, що першим міждержавним договором став Міжнародний договір про боротьбу з торгівлею білими рабнями від 18 травня 1904 р., основний акцент у якому робився на захисті жертв, а не покарання злочинців. Окрім того, 4 травня 1910 р. була прийнята Конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабнями, де під торгівлею жінками та дівчатами розглядали як карний злочин. Надалі співробітництво держав продовжувалося у рамках Ліги Націй. Міжнародна конвенція про торгівлю жінками та дітьми від 30 вересня 1921 р. містила зобов'язання держав щодо розробки законопроектів, які б встановлювали кримінальну відповідальність осіб, які втягують жінок у проституцію та займаються торгівлею жінками та дітьми. У цьому документі вперше було виділено відповідальність не лише за звідництво для заняття проституцією, але й за власне торгівлю жінками та дітьми.

23 червня поточного року Європейська рада своїм рішенням надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Це історична подія для нашої держави, яка вимагає приведення нашого законодавства відповідно до резолюцій, директив та інших нормативних актів ЄС.

Відомою у боротьбі з торгівлею людьми серед міжнародних документів є Гаазька Міністерська Декларація європейських рекомендацій щодо ефективних механізмів з попередження та боротьби із торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації 1997 р. У цій Декларації запропоновано цілий комплекс заходів у рамках Європи, Європейського Союзу, країн-кандидатів у члени співтовариства. Торгівля жінками у цьому документі визначається як будь-які дії, спрямовані на легальне або нелегальне ввезення, перебування або вивезення з території країни жінок з метою їх прибуткової сексуальної експлуатації, з використанням примушування, зокрема насильства, погроз або обману, зловживання службовим становищем, або іншого тиску, в наслідок якого особа не має ніякого реального та задовільного вибору як тільки скоритися цьому тиску або вчиненим протиправним діям.

Окрім того, певний інтерес становить також положення п. 11 Директиви 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи від 5 квітня 2011 р. про запобігання торгівлі людьми та боротьби з нею та захист її жертв, а також про зміну Рамкового рішення Ради 2002/629/ЈНА, оскільки наведено доволі широке тлумачення поняття «торгівлі людьми»

Таким чином, підводячи підсумок нашого невеликого дослідження, можна відзначити про відсутність у міжнародно-правових актах з боротьби з торгівлею людьми єдиного підходу щодо змісту таких протиправних діянь. Це дає підстави для проведення нами подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. У Всесвітній день протидії торгівлі людьми МОМ повідомляє про сумний рекорд в Україні. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/u-vsesvitniy-den-protydiy-torhivli-lyudmy-mom-povidomlyaye-pro-sumnyu-rekord-v-ukrayini> (дата звернення 23.05.2022)

2. Проект Кримінального кодексу України: станом на 29.09.2022. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/09/29/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-29-09-2022.pdf>. (дата звернення 07.10.2022).

3. ООН. Пересмотренный проект протокола о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за неё, дополняющего конвенцию ООН против транснациональной организованной преступности. 11 сессия. Вена, 2-27 октября 2000 г. 18 с.

4. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особам, прийнята на IV сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 2 грудня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text (дата звернення 07.10.2022).

5. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text (дата звернення 07.10.2022).